

DIMENSIUNI REGIONALE ALE PIETEI MUNCII ÎN ROMÂNIA

Diana Roșu

1. Argumente pentru o gestionare descentralizată a pieței muncii

Abordarea globală a problematicii pieței muncii își are riscurile ei. Chiar dacă sub aspect teoretic se vorbește de “piața muncii” în practică există “piețe ale muncii”, delimitate printre altele și în profil zonal. Din această optică, una din posibilele acțiuni cu efect util în planul ajustării dezechilibrelor persistente între cererea și oferta de forță de muncă ar putea fi gestionarea pieței muncii în funcție de specificul zonal.

O asemenea opțiune apare ca necesară din multiple considerente:

a. la nivel local informația circulă mai ușor, prin canale formale și informale; schimbarea locului de muncă se poate face fără costuri suplimentare legate de locuință, transport etc. și fără piedici legate de atașamentul la o zonă sau alta. Transparența și mobilitatea pieței muncii se pot asigura mai ușor.

Ca atare, una din funcțiile principale ale autonomiei locale o constituie tocmai instrumentarea aceluși parteneriat (patronat, sindicate, autorități publice, oficii de muncă) capabil să exploateze aceste atuuri. Există probleme ce pot fi rezolvate la nivel regional, fără a fi necesară apelarea la politici macroeconomice;

b. principiul “egalității șanselor” care stă la baza organizării pieței muncii se cere privit și din perspectiva regională a asigurării accesului la un loc de muncă, la formare și la un salariu egal pentru o muncă

de valoare egală;

c. economiștii, atât din vest și cât și din est, ajung deseori la concluzia că politicile macroeconomice tradiționale nu sunt capabile să conducă la asigurarea “ocupării depline”. Un echilibru “satisfăcător” pe piața muncii, fie și numai datorită creșterii mult prea mari a cheltuielilor bugetare, apare ca dificil, dacă nu imposibil de atins numai printr-o politică economică la nivel național;

d. dincolo de orice considerente pur teoretice, fiecare regiune, județ, localitate antrenează pe piața muncii resurse diferite ca volum, calitate, structură (capital, forță de muncă, pământ). Toate acestea îi conferă atuuri și avantaje comparative și/sau deficiențe, dezechilibre. Ele se cer a fi cunoscute pentru a putea fi apoi amplificate, respectiv atenuate.

Fără a ne propune epuizarea problematicii complexe implicată de abordarea în profil teritorial a pieței muncii, care presupune identificarea bazinelor de ocupare specifice, caracterizarea lor și oferirea de soluții, în prezentul studiu (de o amploare redusă) vom încerca să surprindem principalele deosebiri între județe și, pe alocuri, între mari regiuni, care conferă procesului ocupării un statut diferit. Ele se constituie de la sine ca tot atâtea argumente în favoarea unei administrări descentralizate a pieței muncii.

2. Caracteristici teritoriale ale ofertei forței de muncă

2.1. Dimensiunea cantitativă a ofertei

O caracterizare succintă a ofertei de forță de muncă la nivel teritorial are în

vedere mai întâi dimensiunea cantitativă.

2.1.1. Ca indicator ce reflectă oferta de forță de muncă, populația activă suportă

Cea mai mare pondere a persoanelor cu studii superioare și a celor care lucrează în cercetare-proiectare se înregistrează în capitală 101%, respectiv 56%; mai mari decât media pe țară de 2,3 ori, respectiv de 4,7 ori. Bucureștii concentrează astfel o ofertă de forță de muncă de calificare înaltă. Aproape 1 din 10 bucureșteni are studii superioare și 1 din 20 lucrează în cercetare-proiectare. Urmează la distanță județele Cluj și Timiș în care se află importante centre universitare ale țării, unde 1 persoană din 20 a absolvit o facultate. Potențiale mai însemnate de cercetare - proiectare se mai află în Prahova, Argeș, Brașov, Brăila, Dolj (12-11 persoane angajate în cercetare-proiectare la 1000

de persoane ocupate).

La polul opus se află 4 județe, Bistrița-Năsăud, Botoșani, Harghita, Sălaj care dispun doar de 1 angajat în cercetare-proiectare la 1000 persoane ocupate, urmate îndeaproape de alte 8 județe Bacău, Covasna, Gorj, Mehedinți, Suceva, Teleorman, Ialomița, Vaslui cu doar 2 angajați în domeniul respectiv la 1000 persoane ocupate.

Repartiția absolvenților de facultăți este de asemenea inegală, raportul dintre valoarea maximă și cea minimă a ponderilor acestora la 1000 de locuitori fiind de 3,4/1. În două județe, Călărași și Galați, numărul celor cu studii superioare este mai mic de 20 persoane la 1000 locuitori.

3. Caracteristici teritoriale ale cererii de forță de muncă

3.1. *Aprecieri generale*

Cererea efectivă de forță de muncă se regăsește în dimensiunea și caracteristicile populației ocupate. Ca mărime absolută la nivel național, efectivul acesteia reprezintă 10.458 mii persoane la 1 ianuarie 1993. Corespunzător cu repartizarea inegală a resurselor de muncă și populația ocupată suportă diferențieri importante de la o unitate administrativ - teritorială la alta.

Ca expresie relativă, rata de ocupare a populației totale a fost la începutul anului 1993 de 45,9% pe ansamblul economiei naționale. Pe județe, plaja de variație a acestui raport este de peste 14 de procente, de la 38,5% în Giurgiu la 52,8% în Gorj. Rate înalte ale ocupării, peste media pe țară, se înregistrează în Municipiul București (51,3%), în județele Cluj (51,9%), Alba (49,7%), Bihor (49,7%), Timiș (68,9%), Argeș (48,4%), Brașov (47,1%), Constanța (47,5%), Hunedoara (47,6%), Vâlcea (47,1%). La polul opus, județul Giurgiu cu o rată a ocupării de 38,5% este urmat de Tulcea (40,5%), Bacău (40,8%), Vaslui (40,0%).

La nivel național, începând cu anul 1990 rata de ocupare a înregistrat un regres, de la 47,2% la 45,9% în 1993, chiar și

în condițiile scăderii populației totale a țării, ca urmare a evoluției ascendente a șomajului.

Pe acest fond general de scădere a ratei de ocupare, o situație inversă, de creștere a ratei de ocupare a populației totale se înregistrează în capitală (+1,9%) și în județele Constanța (+2,1%), Cluj (+1%), Teleorman (+1,5%), Galați (+0,5%), Alba (+0,6%), Satu-Mare (+0,3%). Interpretarea acestei evoluții trebuie făcută însă cu precauție. În majoritatea cazurilor creșterea ratei de ocupare a fost devansată de evoluția mai rapidă a ratei de activitate. În toate județele analizate anterior, raportul s-a mărit și ca urmare a reducerii populației totale rezidente, în urma unui sold migratoriu negativ (intern și/sau extern). În plus Teleormanul se remarcă și printr-o creștere deosebit de mare a populației ocupate în agricultură (cu 28,5 puncte procentuale între 1991-1993).

3.2. *Diferențe regionale în dotarea cu factori de producție*

Cererea de forță de muncă este prin esența ei o cerere derivată, depinzând de un complex de factori, cum sunt:

- gradul de înzestrare cu factorii de producție: pământ și capital;
- gradul de utilizare a capacităților de producție;
- nivelul productivității muncii;
- coeficientul de utilizare a capitalului;
- evoluția relativă a prețului muncii în comparație cu prețurile celorlalți factori de producție;
- conjunctura economică generală etc.

Din multitudinea acestor parametri care "comandă" dimensiunea și structurile cererii de forță de muncă, vom analiza doar gradul de înzestrare cu factorii de producție "pământ" și "capital".

Neputând comensura tot ceea ce cuprind conceptele "pământ" și "capital" ca factori de producție, am ales ca indicatori suprafața agricolă ce revine la un locuitor și respectiv volumul fondurilor fixe la valoarea de inventar pe locuitor. Datele se referă la anul 1990.

Desigur, cel mai acut, se manifestă diferențele în ce privește dotarea cu factori de producție, atunci când comparăm județele între ele. Având în vedere că un județ întrunește arareori condițiile unei economii încheiate, unitare și în consecință nu are o piață autonomă, ci este integrat unei zone mai largi, ne-am oprit în surprinderea acestor deosebiri la comparații între provincii (vezi fig.nr.2).

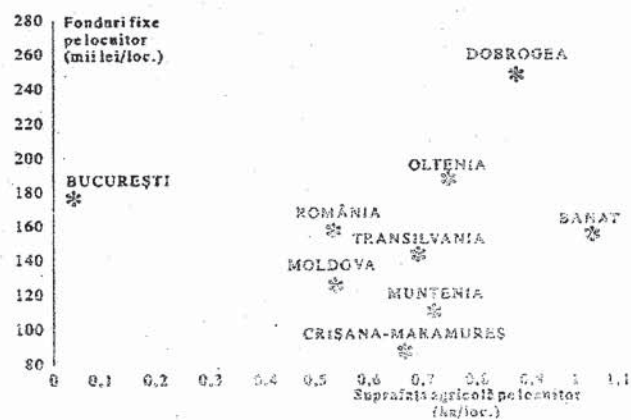
În ce privește volumul fondurilor fixe ce revin pe un locuitor, pe primul loc se înscrie Dobrogea, regiune cu o vastă rețea portuară și de navigație, urmată de București care concentrează mari întreprinderi industriale și Oltenia cu un bazin minier important. Pe nivelul următor se află Banatul și Transilvania, zone cu o industrie de veche tradiție. Ultimul palier este ocupat de două din cele mai mari provincii (Moldova și Muntenia), iar pe ultimul loc, Crișana-Maramureș.

Fără îndoială, această ierarhie poate fi supusă unor vaste critici. Fiind vorba, pe lângă fondurile fixe productive, și de cele neproductive această scală distorsionează într-o oarecare măsură adevărata înzestrare cu capital tehnic. Valoarea de inventar este de asemenea neactualizată, în spatele ei putându-se ascunde o diversitate de situații. În plus, nu se are în vedere nici gradul de utilizare a capacităților de producție.

Cu toate aceste neajunsuri, se poate spune că înzestrarea cu capital tehnic a provinciilor este disproporționată, conducând la posibilități diferite de ocupare a populației rezidente; există mari concentrații teritoriale de capital, în timp ce zone cu o populație numeroasă (Moldova, Muntenia) reprezentând aproape 50% din populația țării sunt mult sub nivelul mediu de înzestrare cu fonduri fixe.

Figura nr. 2

Gradul de înzestrare cu pământ și capital la nivelul provinciilor

Din punct de vedere al suprafeței agricole ce revine la un locuitor, se observă că, făcând abstracție de repartizarea populației ocupate pe sectoare, zonele care se pretează cel mai bine la o agricultură de tip intensiv sunt tot regiuni cu o pondere redusă în totalul suprafeței și al populației țării (Banat și Dobrogea). Pentru a desfășura o agricultură eficientă în zonele care cuprind cea mai mare parte a suprafeței agricole (Muntenia, Transilvania și Moldova) este obiectiv necesară ocuparea populației active în activități corespunzătoare sectoarelor secundar și terțiar într-o măsură relativ mai mare.

Ca o concluzie generală, la nivelul anilor 1990, regiunile reprezentate prin punctele cele mai apropiate de origine sunt "grosso modo" și cele mai defavorizate în ce privește înzestrarea cu cei doi factori de producție: pământ și capital. În mod corespunzător, în aceste regiuni ocuparea este

mai fragilă manifestându-se printr-un șomaj mai ridicat, ca și prin forme, mai mult sau mai puțin marcate, de precarizare.

În decursul perioadei de tranziție nu au survenit fenomene de natură să modifice pozitiv situația prezentată anterior. Dimpotrivă o serie de factori și condiții au condus la adâncirea decalajelor. Așa de exemplu și investițiile, au suferit o evoluție negativă; pe ansamblul țării ele mai reprezentau în 1992 doar 45,3% din volumul înregistrat în 1989. În plus, fiind vorba în special de investiții "de autoîntreținere", cea mai mare parte a lor s-a concentrat tot în regiunile cu un relativ avans în ce privește gradul de înzestrare cu fonduri fixe.

Trecând de la comparații între marile regiuni la comparații între județe, decalajele devin și mai pregnante. La 1 ianuarie 1993 volumul fondurilor fixe ce reveneau pe o persoană activă se caracterizează printr-un raport maxim/minim de 6/1.

4. Diferențe regionale ale structurii de ocupare a forței de muncă

Așa cum s-a putut observa, procesul de ocupare din diferite regiuni pornește de la premise specifice (ofertă de muncă, dotare cu factori de producție etc.). Acestea se concretizează pe piața muncii în atuurii, respectiv dezavantaje comparative, manifestate pe multiple planuri: eficiență, productivitate, venituri salariale, rată de șomaj, adaptabilitate etc.

Din ansamblul de aspecte care pot fi luate în considerare ne vom opri în continuare la cele legate de structura populației ocupate.

4.1. Particularități ale ocupării în agricultură

Pe ansamblul economiei naționale populația ocupată în sectorul agrar deține o pondere de 32,1% (1 ian.1993), cu mult peste media țărilor dezvoltate. Ca efect al Legii fondului funciar, ocuparea în agricultură a înregistrat o creștere în ultimii

ani, atât ca mărime absolută, cât și ca pondere. Pe ansamblul economiei naționale populația ocupată în agricultură a crescut cu 7,9%. Față de această medie, creșteri mai însemnate au fost înregistrate în județele Caraș-Severin (+12,8%), Harghita (+12%), Vâlcea și Mehedinți (+11,9%), Gorj (+11,8%), Neamț, Maramureș și Cluj (cu peste 10%). Cea mai spectaculoasă evoluție o înregistrează județul Teleorman, cu o creștere de 28,5% a efectivelor de populație din agricultură în numai 2 ani ('91-'92), ajungând ca aceasta să dețină o pondere de 54,8% în totalul populației ocupate a județului.

S-a ajuns la situația în care în 6 județe mai mult de o persoană din două este ocupată în agricultură: Teleorman, Giurgiu, Botoșani, Călărași, Vaslui, Vrancea. La polul opus se află 4 județe în care ponderea populației ocupate în agricultură este mai mică de 20% (Brașov, Sibiu, Hunedoara, Prahova).

Dincolo de orice considerente de ordin reparatoriu sau moral, se poate afirma că modernizarea economiei, succesul oricărei reforme nu pot fi realizate printr-o întoarcere la rural. Aceasta, cu atât mai mult cu cât:

a. - se înregistrează o mare *fărâmițare* a terenurilor agricole nefavorabilă unei productivități înalte și unei agriculturi orientate spre piață tocmai în principalele regiuni agricole ale țării.

Pentru exemplificare, suprafața agricolă ce revine pe o persoană ocupată este de peste 7 ha/persoană în Sibiu, Harghita, Tulcea, Caraș-Severin, dar coboară sub 3 ha/persoană în Dâmbovița, Iași, Suceava, existând încă alte 18 județe în care terenul agricol pe o persoană ocupată este sub media națională de 4,4 ha/persoană.

b. - dotarea cu utilaje și mașini agricole este mult sub nivelul necesarului, chiar în județe cu un potențial agricol important (pe ultimul loc Botoșani cu 106 ha teren agricol ce revin la un tractor). În alte 13 județe un singur tractor trebuie să deservască peste 70 ha teren agricol (ex.: Brăila, Călărași, Iași, Ialomița, Neamț, Vaslui, Olt, Teleorman etc.). Iată doar câteva din argumentele care ne permit să afirmăm că "problema agrară" rămâne, în mod paradoxal una din "constantele" economiei românești din secolul trecut și până în prezent. De soluționarea ei, în funcție de specificul local depinde succesul viitor al economiei, și realizarea unei ocupări eficiente.

4.2. *Coordonate teritoriale ale ocupării în industrie*

În ceea ce privește industria, se poate spune că reprezintă prin ea însăși una din zonele cele mai puternic afectate. În 1992 producția industrială a mai reprezentat 45,3% din nivelul anului 1989 (și se poate estima că, gradul de utilizare a capacităților de producție în industrie s-a redus la mai puțin de 40%); în plus industria și

construcțiile au constituit principalele sectoare din care s-a eliberat forța de muncă etc.

La nivel regional, ocuparea în sectorul secundar este supusă și ea unor importante decalaje și disproporții.

Ponderea județelor în producția industrială totală a țării se caracterizează printr-un raport maxim/minim de 14/1 (Prahova/Giurgiu). Cele mai mari ponderi se înregistrează în București (11,7%), Prahova (8,4%), Argeș (4,5%) și Galați (4,7%), iar cele mai scăzute în Giurgiu (0,6%), Botoșani (0,7%), Covasna (0,8%), Mehedinți și Harghita (0,9%).

Dacă în 1992 producția industrială a mai reprezentat doar 34% din nivelul anului 1989 în județul Caraș-Severin, sau 38% în Mehedinți, indicele respectiv a fost de 67% în Olt, 65% în Gorj, 62% în Tulcea și 60% în Timiș și Călărași.

Productivitatea muncii pe un salariat în industrie se caracterizează printr-un raport maxim/minim de 3,9/1 (Prahova/Botoșani).

Dacă pentru multe din problemele specifice pe care le ridică acest sector este necesară o concepție unitară la nivel național (privatizarea, asigurarea debușurilor externe, alegerea unor subramuri prioritare), altele se pretează mai bine la nivel local. Conlucrarea dintre agenții economici, autoritățile locale, sindicate, institute de proiectare și centre de consultanță poate oferi soluții optime la nivelul regiunilor în ceea ce privește posibilitățile de cooperare, legate de modificarea profilului de fabricație și o mai bună orientare spre piața a producției industriale. Întreprinderile medii și mici se pretează cel mai bine la acest gen de abordări. Pe de altă parte, nu poate fi negat rolul inițiativelor locale în definitivarea poziției și relansarea marilor unități industriale, cu mențiunea că aceasta se poate face într-un cadru mai larg, pe care îl oferă o politică națională coerentă.

BIBLIOGRAFIE

- Barbot, Emmanuelle - *Les strategies pour l'emploi - Le developpement local et les créations d'emplois*, în "Cahiers français", nr.246, mai-iunie 1990.
- Ciutacu Constantin - *Politici de ocupare și investiții și ocuparea forței de muncă, în Piața muncii în România în perioada de tranziție. Mecanisme și politici de ocupare a forței de muncă și combatere a șomajului*, CIDE, Academia Română, Institutul de Economie Națională, București, 1992.
- Pecqueur, Bernard - *Les strategies pour l'emploi. Les spécificités du developpement local* în "Cahiers français", nr.246, mai-iunie 1990.
- Perș, Steliana - *Șomajul și potențialul de muncă, în "Piața muncii în România în perioada de tranziție la economia de piață - dimensiuni, caracteristici, tendințe*, CIDE, Academia Română, Institutul de Economie Națională, București, 1993.
- *** - *Anuarul Statistic al României 1993. Comisia Națională pentru Statistică, București, 1993.*
- *** - *Balanța resurselor de muncă ale României la 1 ianuarie 1993*, CNS, 1993.
- *** - *"Buletin Statistic în domeniul Muncii și Protecției Sociale" nr.1, 2, 3, CNS, 1993.*
- *** - *"Communes, métropoles, régions: l'espace français"*, în *Economie et Statistique*, nr.230, martie 1990.